

HANDLEDNING

Till de

PRAKTISKA ÅTGÄRDSPUNKTERNA

i standardchecklistan

Version 1

Januari 2017

INTRODUKTION	3
Praktiska åtgärds punkter	3
LOKALER	3
PERSONAL	4
KONTORET	5
VAROR OCH TJÄNSTER	5
AVFALL.....	8
TRANSPORTER.....	6
BIOLOGISK MÅNGFALD	10
KEMIKALIER	11

INTRODUKTION

Detta är en handledning till standardchecklistan vilken ska användas av de flesta verksamheter. Handledningen går också att använda för tillverkande företag, och för verksamheter inom hotell och restaurang. För dessa verksamheter omfattar den dock inte samtliga punkter och vi ber er därför vid behov kontakta oss för vägledning. Kontakta oss också för vägledning vad gäller skola och förskola.

Syftet med handledningen är att förklara de praktiska åtgärds punkterna i checklistan.

CHECKLISTAN

Standardchecklistan är uppdelad i följande avsnitt:

1. Praktiska åtgärds punkter
  - Lokaler
  - Personal
  - Kontoret
  - Varor och tjänster
  - Avfall
  - Resor och transporter
  - Biologisk mångfald
  - Kemikalier

Praktiska åtgärds punkter

Observera att numreringen hänvisar till punkterna i standardchecklistan.

LOKALER

Energiförbrukningen i samhället måste minska för att spara på jordens resurser. Det huvudsakliga skälet till detta är att en stor del av energiproduktionen baseras på fossila råvaror och att förbränning av dessa bidrar till att koldioxidhalten ökar i atmosfären vilket skapar klimatproblem. Därför är det viktigt att ni i er verksamhet ser över energiförbrukningen och om möjligt väljer ett fossilfritt alternativ. En del saker är enkla att åtgärda på egen hand medan andra kräver fastighetsägarens engagemang.

1. Vid utbyte av armaturer och lysrör ska ni passa på att installera LED-lysrör som är de absolut energisnålaste alternativet.

2. För ett flertal belysningsarmaturer finns speciella lampor som är energisnåla och långlivade, bland annat LED-lampor. Ju fler som byts ut desto bättre, men även om bara ett fåtal lampor byts till lågenergilampor minskar den totala förbrukningen.

3. Det finns även olika typer av regleringsteknik som kan minska energiförbrukningen, exempelvis kan ni använda rörelsedetektorer som styr belysningen i utrymmen som sällan används.

4. Elektrisk utrustning som inte behöver användas kontinuerligt kan förses med omkopplare eller tidur som styr elförbrukningen. Det kan gälla till exempel kopiatorer, datorer, köksutrustning (vattenkokare, spis etc.) och uppvärmnings- systemet.

5. Kyl och frys är några av hemmens största energislukare. Detta kan även gälla för t.ex. en kontorsverksamhet eller liknande. Skillnaderna är dock stora beroende på vilken modell ni köper. För att konsumenter ska välja energisnåla alternativ finns energimärkning av kylskåp, frysar, tvättmaskiner och torktumlare. Etiketter på vitvarorna talar om hur mycket energi till exempel ett kylskåp förbrukar. A-klass (A+ + +) har lägsta förbrukning och G-klass högsta förbrukning.

6. Det är viktigt att kunna styra uppvärmning och kylning av lokalerna för att minska energiförbrukning. Slösa inte energi och pengar i onödan genom att värma upp eller kyla tomma lokaler.

7. Solceller kan man installera för produktion av sin egen elenergi. Vilket är både miljösamt och långsiktigt ekonomiskt.

8. Förnybar el innebär att elen producerats av förnyelsebara energikällor som uppfyller specifika miljökrav. Ett exempel är el märkt med Bra Miljöval.

Abonnemang på Bra Miljöval- el behöver inte vara dyrare. Se mer om Bra miljöval- el i tilläggs materialet på webben under rubriken Energi.

9. Med tidstyrning på ventilations- anläggningen går ventilationen ner i förbrukning, exempelvis under nätter och helger, vilket gör att ni sparar en hel del energi och därmed även pengar.

10. Att byta bort oljeuppvärmning eller direktverkande el är ofta en god affär, både ur ekonomisk och miljömässig synpunkt. Bra lösningar kan vara värmepump, solfångare, biobränsle, vindkraft eller fjärrvärme. Kontakta gärna din lokala energi- och klimatrådgivare som kostnadsfritt svarar på frågor från små och medelstora företag.

11. I lokalerna kan också besparingar göras när det gäller vattenförbrukning. Vid ombyggnad av toaletter kan wc-stolar bytas ut mot snålspolande. Snålspolande toaletter finns idag som standard med max 6 liter per spolning. Ni kan också köpa toaletter med stor (4 liter) och liten spolning (2 liter).

12. Snålspolande kranar vid tvättställ, kök och duschar kan spara cirka 3 liter per minut. En enkel metod för att spara varmvatten är att skaffa strypventiler till kranar vid tvättställ och duschar.

13. Många åtgärder kan man som hyresgäst inte själv göra i en hyrd lokal. Arbeta därför tillsammans med fastighetsägaren för att hitta goda lösningar.

Förslag på egna lösningar:

Ett tips är att installera värmeåtervinning på ventilationsluften. Detta sker numera med värmeväxlare då den tidigare metoden med recirkulation av luft ofta försämrade luftkvalitén.

En annan klok åtgärd kan vara att installera en central brytare som gör att "siste man" släcker allt, så att inga lampor eller liknande står på under natten.

För att få överblick över till exempel företagets material- och energiförbrukning kan ni upprätta en energi- och materialbalans. Här redovisar ni företagets förbrukning av exempelvis bränsle, el, vatten, inkommande och utgående material, varor och tjänster. Detta tjänar också som ett bra underlagsmaterial för framtida miljömål.

PERSONAL

Det är viktigt att personalen deltar i miljöarbetet. Genom konkreta beslut som engagerar all personal kan företaget skapa större förståelse för miljöarbetet.

14-15. Trovärdigheten i företagets miljöarbete förstärks genom att ni tar miljöhänsyn vid inköp av mat och dryck till personal, kundträffar eller liknande. Bra val är ekologiskt t ex KRAV-märkt och/eller etiskt märkta livsmedel. Genom att köpa etiskt märkta produkter bidrar ni dessutom till en mer rättvis världshandel.

Förslag på egna lösningar:

Välj närodlade och närproducerade livsmedel eftersom de minskar transportererna. Det finns dock ingen nationell definition så era förslag prövas från fall till fall.

16. Företagets miljöarbete kan utvecklas med nya idéer och inspiration om ni låter miljöansvarig gå en fördjupad miljöutbildning. Val av fördjupning ska ske utifrån verksamheten och de specifika kunskapsbehov som kan identifieras inom miljöområdet.

17. Mat och dryck står för en stor del av samhällets totala miljöpåverkan. Köttprodukter har en betydligt större påverkan på miljön än vegetariska alternativ. Exempelvis står köttproduktionen för ca 18% av våra totala växthusgasutsläpp. Ett enkelt sätt att

minska sin miljöpåverkan är alltså att äta mer vegetariskt.

18. Om personalen får regelbunden information om aktuella miljöfrågor kan det inspirera till ökat miljöengagemang. Välj gärna information som relaterar till verksamheten, exempelvis hållbart byggande, grönt företagande eller liknande. Exempel på Miljötidsskrifter med mer allmän inriktning är: Miljöaktuellt, Camino och Svensk Natur.

KONTORET

Det finns sällan skäl till att inte välja miljöanpassade produkter och utrustning. Dessa är ofta inte dyrare än de traditionella och ni minskar belastningen på miljön.

19. Miljömärkta pappersprodukter finns att köpa i många olika kvaliteter och fabrikat. Det finns både skriv- och kopieringspapper och kuvert. Se Svanen, www.svanen.nu. Ecolabel (fd EU-Blomman) som är EU:s motsvarighet är ett alternativ. Se www.ecolabel.eu.

20. Genom att välja att uppgradera era datorer kan ni förlänga deras livslängd samtidigt som ni sparar pengar och naturresurser.

21-22. Mycket av elanvändningen är helt onödig eftersom många maskiner står påslagna dygnet runt, även när de inte används. Det gäller bland annat maskiner som skrivare, faxar och kopiatorer. Se till att ni har aktiverat energisparfunktionen på era datorer. Grenuttag med strömbrytare minskar förbrukningen ytterligare.

23. Det finns många sätt att minska pappersförbrukningen. Ett sätt är att ändra utskriftsinställningen på skrivaren. Skrivare är ofta inställda på enkelsidig utskrift som förstahandsval. Det kan därför vara en miljövinna att ändra till dubbelsidig utskrift. Detta kan ni i de flesta fall göra själva. Ta annars hjälp av er leverantör.

24. Utbudet av miljömärkta tork- och toapapper är stort idag. Vanliga miljömärkningar på dessa produkter är

Svanen och Bra Miljöval även tyska Blå Ängeln finns på en del fabrikat.

25. Att ta bort papperskorgar är ett enkelt sätt att få personalen att tänka mer på vad de slänger och att öka källsorteringen på kontoret.

26. Genom att välja miljöanpassade möbler och inredning bidrar ni till att minska er miljöpåverkan. Möbler kan till exempel innehålla trä och spånskivor som ger stora utsläpp vid tillverkningen och textilier kan innehålla kemikalier som kan påverka hälsan och miljön negativt.

Förslag på egna lösningar:

Det går att minska pappersförbrukningen genom att helt gå över till elektroniska dokumenthanteringssystem.

Till de flesta skrivare och kopiatorer finns det tonerkassetter som är Svanenmärkta. Eller att leverantören tar dem i retur.

VAROR OCH TJÄNSTER

27. Vid försäljning av varor och tjänster är det viktigt att informera om era produkters miljöegenskaper och/eller vilka miljöfördelar er tjänst eller vara har. Ni har viktig information som kunden kanske inte har kunskap om. En förutsättning för detta är att personalen har kunskap om era produkters eller tjänsters miljöpåverkan.

28. En mer miljöanpassad produkt eller tjänst kanske prioriteras av kunden om den uppmärksammas. Försäljning innefattar inte bara varor utan även tjänster, exempelvis kan erbjudande om kemikaliefria städmetoder från ett städbolag räknas som försäljning av en miljöanpassad tjänst. Informationen kan vara både muntlig och skriftlig.

29. När ni presenterar ert företag är det viktigt att miljöarbetet också får synas. Detta är ett bra sätt att informera kunder med flera om vilka ambitioner och mål som finns inom företaget. Att använda miljödiplomeringen i marknadsföringen är ett sätt att få ut budskapet.

30. Beställ Svanenmärkta trycksaker från tryckerier som är miljöanpassade. Hit räknas såväl tryckerier med Svanenlicens som miljödiplomerade och miljöcertifierade enligt ISO 14001 eller EMAS registrerade.

Förslag på egna lösningar:

Regelbundna undersökningar om kundernas attityd till miljöarbetet är ett sätt att hitta nya idéer till miljöarbetet. Det är också bra att visa att ni anstränger er för att ta reda på kundernas inställning. Detta kan ske genom enkla enkäter via e-post eller muntligen. Många företag kombinerar detta med ett redan etablerat kvalitetsarbete.

Även när det gäller sponsring kan ni trycka på ert miljöengagemang. I motprestation till ert bidrag kan ni kräva miljöengagemang av olika slag hos sponsorstagarna.

AVFALL

För att en hållbar utveckling av samhället ska bli möjlig måste vi återanvända produkter och material. Vi måste också minska förbrukningen av icke förnyelsebart material som till exempel plast, vilket till största delen utvinns ur olja.

Ni är som verksamhet skyldig att sortera ut de förpackningar av plast, kartong, metall, glas samt tidningar, däck, elektriska apparater, lastpallar och bilar som uppkommer i er verksamhet enligt bland annat

”Förordningen om producentansvar för förpackningar” (SFS 2006:1273),

”Förordningen om producentansvar för returpapper” (SFS 1994:1205),”Avfallsförordningen” (2011:927).

Under flik 2 finns mer information om avfallssortering.

31. Kartonger, emballagematerial, skriv och kopieringsmaterial är exempel på produkter som i många fall kan återanvändas istället för att slängas.

32. Möbler och liknande som inte längre utnyttjas kan skänkas till någon som behöver dem, alternativt skänkas till secondhandförsäljning.

33. Det är viktigt att inte bara tänka på sitt eget avfall utan även vilken miljöpåverkan de produkter ni levererar till andra kan orsaka. Fundera därför på hur ni kan minimera avfall och miljöpåverkan längre ner i leveranskedjan.

34. Ett miljöanpassat företag ska inte använda engångsmaterial som till exempel plastmuggar och plastskeddar i kafferummet. Att använda engångsmaterial är ofta bara rent slöseri och produkterna innehåller dessutom många ämnen som är svåra att bryta ned. Köp in porslin istället och diska med miljömärkta medel.

35. Välj också bort varor som ger mycket onödiga förpackningar såsom miniförpackning när det gäller till exempel mjölk, smör och bitsocker.

36. Sopsäckar finns av flera olika typer. Fråga efter det mest miljöanpassade alternativet för ert behov.

I miljöutredningen redovisar ni hela er avfallsredovisning. Syftet med denna är att kartlägga företagets avfall och vad ni gör av detta. Många verksamheter producerar långt större mängder avfall än vad man tror men granskar man vilka olika typer av avfall som uppkommer så kan avfallshanteringen bli betydligt mera effektiv. Olika typer av avfall kräver olika hantering. Det är särskilt viktigt att hålla koll på eventuellt farligt avfall. Läs vidare under Mer information och fakta/Avfall

RESOR OCH TRANSPORTER

Flera av våra allvarligaste miljöproblem kommer från transporter. Det gäller bland annat växthusgaser, försurande ämnen, marknära ozon, hälsofarliga ämnen i stadsluften och övergödning av hav och vattendrag. Samtidigt som industrins och energisektorns utsläpp minskat kraftigt de

senaste årtiondena har trafikens utsläpp ökat.

För att minska miljöpåverkan från transportsidan ska ni i första hand undvika energikrävande och miljöbelastande transportsätt. Det är positivt om företaget gynnar promenader, cykling, kollektivtrafik och tågtransporter.

Tjänsteresor

37. Skriv en resepolicy. Det är en bra början på en diskussion inom företaget om vilka saker ni ska göra för att minska antalet transporter och öka andelen kollektiva resor. Till exempel kan ni besluta om att resor under ett visst kilometerantal alltid ska göras med cykel eller kollektivtrafik. Tjänsteresor kan ske med tåg under ett visst milantal. Ett effektivt sätt att förbättra miljön och minska utsläppen är att minska resorna med flyg och istället ta tåget. Som ett första steg har många idag gått över till tåg på sträckan Göteborg - Stockholm där tidsskillnaden är liten mellan de olika färdställen. X2000-tågen har dessutom internetuppkoppling som gör det lätt att arbeta under resan. Exempel på resepolicy finns i tilläggs materialet på webben under rubriken Transporter.

38. Ett sätt att minska bränsleförbrukningen är att låta personalen gå en kurs i sparsam körning, till exempel EcoDriving. Genom att lära sig ett förändrat körsätt kan bränsleförbrukningen minska markant plus att körtiden blir kortare. En minskning på 15-20 procent är inte ovanlig. Läs mer på www.str.se

39. Idag är ca 44 procent av alla bilresor kortare än 5 km (enligt Naturvårdsverket) och en del av dessa kan säkert ersättas med cykel. Buss- och spårvagnskort för tjänsteresor är ett bra sätt att motivera till mer hållbara transporter.

40. Att skaffa tjänstecyklar är ett bra steg mot bättre miljöanpassning av verksamheten, förutom att fordonet drivs

av ren muskelkraft finns det också hälsovinster att tjäna.

41. Innan en resa bestäms, tänk efter om resan verkligen är nödvändig. Många resor kan ersättas med telefon- eller videokonferenser och förutom att miljön tjänar på det genom minskade utsläpp så tjänar verksamheten samtidigt tid och resekostnader.

Företagsbilar

42-44. Bilar i samma storleksklass har stora skillnader i bränsleförbrukning. Bränsleförbrukningen, och om bilen går på förnybart eller fossilt bränsle, är de viktigaste miljöaspekterna när det gäller att köpa bil.

Från och med 2013 gäller nya krav på personbilar som klassas som miljöfordon. Detta innebär bland annat att många fordon som klassades som miljöfordon 2012 inte längre är miljöfordon 2013.

På webbplatsen www.miljofordon.se finns information om de nya bestämmelserna. Där finns också information om vilka bilmodeller som klarar kraven.

Ett bra sätt att säkerställa att endast miljöfordon köps in vid nyinköp är att skriva in förfarandet i inköpsrutinen och att samtliga berörda blir informerade.

Även om fordonen inte är klassade som miljöfordon så finns det ändå mycket man kan göra för att minska deras miljöpåverkan. Är det ett fordon med dieselmotor ska ni använda det mest miljöanpassade bränslet det vill säga HVO diesel som delvis består av icke fossila råvaror. Ett problem med diesel är de små partiklar som bildas vid förbränning och som visat sig vandrar ner i våra lungor som sedan kan orsaka luftvägsproblem och cancer. Det finns dieslbilar med partikelfilter – välj en sådan.

Det är också viktigt att se över bilens användning, utrustning och dess skötsel

(t.ex. däckens lufttryck) för att minska dess miljöpåverkan.

45. Tillfälliga transportbehov kan uppstå och ska ni hyra eller leasa ett fordon är det viktigt att ställa samma miljökrav som när ni äger fordon. Ta som rutin att alltid fråga efter miljöfordon i dessa sammanhang.

46. Bilens bränsleförbrukning är större innan motorn blivit varm och katalysatorn kommit igång. En motorvärmare kan minska dessa problem samtidigt som säkerheten ökar genom frostfria rutor. Använder ni motorvärmaren rätt så sänks bilens utsläpp av kolväten och partiklar markant.

Inkopplingstider:

- vid -15° C - max 1,5 timma
- vid 0° C - max 1 timma
- vid temperaturer över 10° C - använd inte motorvärmaren

47. Dubbfria vinterdäck i stället för dubbade ger stora hälsovinsterna i städerna tack vare minskat antal partiklar i luften. Läs mer om däck i tilläggs materialet på webben under rubriken transporter.

Resor till och från jobbet

48. Resor till och från jobbet är ofta en stor del av verksamhetens indirekta miljöpåverkan. Gör gärna en resvaneundersökning för att få en tydlig bild av hur resandet sker, då ökar möjligheterna att hitta åtgärder som ger effekt.

49. Ett sätt att minska verksamhetens indirekta miljöpåverkan är att uppmuntra medarbetarna att minska sina bilresor till och från jobbet. Friskvårdssatsningar som ”Stegtävlingen” och ”Cykla till jobbet” hjälper till. Se till exempel www.korpen.se och www.cykelutmaningen.se

50. Månadskort för kollektivtrafik som löneförmån till personalen kan vara ett sätt att minska det privata bilåkandet.

51. Avgiftsbelagda parkeringsplatser för privata bilar kan bidra till att medarbetarna väljer alternativa sätt att resa till arbetet. Den anställde ska förmånsbeskattas om det utgår en kostnad för parkering på arbetsplatsen.

52. Att arbeta hemifrån en dag i veckan minskar transporter. Flexibel arbetstid kan öka möjligheterna att använda kollektivtrafiken.

53. Ett annat sätt att uppmuntra medarbetare att gå och cykla till jobbet är genom att förenkla resan för dem. Det gör kanske inte så mycket om man blir svettig av att cykla om man vet att det finns omklädningsrum, dusch och rena handdukar när man kommer fram.

Förslag på egna lösningar:

Företagen kan uppmuntra sina anställda att köpa miljöanpassade privata bilar som ska användas i tjänsten, genom att betala mellanskillnaden som en förmån.

Företaget kan även premiera samåkande på olika vis och underlätta genom att erbjuda system där samåkning kan bokas. Att anlita taxibolag som har miljöfordon kan också vara en egen lösning.

BIOLOGISK MÅNGFALD

54. Jordens djur, växter och naturtyper förser oss med en mängd resurser som vi är helt beroende av, till exempel mat, byggnadsmaterial, bränsle, textilier och ingredienser till mediciner. Men många arter håller på att försvinna på grund av människans påverkan på miljön. Mängden däggdjur, fåglar, kräldjur, groddjur och fiskar världen över har halverats de senaste 40 åren! I Sverige har vi därför ett miljömål, Ett rikt växt- och djurliv, som strävar efter att den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer.

På er arbetsplats kan ni bidra till att målet nås genom att till exempel:

- Sätta upp insektshotell
- Plantera fjärilsväxter

- Anlägga gröna tak
- Sätta upp fågelholkar

Läs mer på:

http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/brochures/biodiversity_tips/sv.pdf

KEMIKALIER

Vad är en kemikalie? All förekommande materia på vår planet kan sägas bestå av kemiska ämnen, medan kemikalier är kemiska ämnen och produkter framställda av människan. Kemikalier kan finnas i flytande, fast eller i gasform. Exempel på kemikalier är diskmedel, färg, lim, glykol och avfettningsmedel.

Målet för ert kemikaliearbete ska vara att begränsa användningen av kemiska produkter och att endast välja de som är lätt biologiskt nedbrytbart.

Som företagare eller privatperson är man skyldig att byta ut en miljöfarlig produkt mot en mindre farlig produkt då det är möjligt enligt den så kallade produktvalsregeln i miljöbalken. Se till att era leverantörer kan förse er med de mest miljöanpassade kemikalierna för ändamålet. Det underlättar ert arbete om ni har en kunnig leverantör.

55. Ett sätt för många företag att minska kemikalieförbrukningen är att använda kemikaliefri städning som till exempel microfiberduk eller mopp som används utan kemikalier. Det finns flera företag som säljer utrustning för detta och många städfirmor erbjuder också denna tjänst. Anlita städ- och tvättfirmor som arbetar aktivt för miljön för att undvika onödiga kemikalier och felaktiga metoder.

Se till att både ni själva och de städ- och tvättfirmor ni anlitar endast använder miljömärkta medel för tvätt, disk och annan rengöring samt lokalvård

Miljömärken att lita på är Svanen, Bra Miljöval samt EU:s Ecolabel.

Läs mer om miljömärken i tilläggs materialet på webben under rubriken inköp.

56. Färg används i stora volymer i dagens samhälle 140 000 m³ förbrukas varje år i Sverige. Den omfattande hanteringen medför en betydande exponering för människa och miljö. I färger ingår lösningsmedel, biocider, tensider, filmbildare, tungmetallinnehållande pigment och torkmedel som påverkar både hälsan och miljön. Använd i första hand färger som är märkta med Svanen eller EU-s Ecolabel. Se www.svanen.se.

57. Fordonstvätt och annan bilvård ska ske med miljöanpassade medel. Miljömärkningen Svanen och Bra Miljöval har miljömärkningskrav för flera olika bilvårdsprodukter, exempelvis produkter för biltvätt, avfettning, vaxning med mera. En viktig miljöåtgärd är att inte använda kallavfettningsmedel, till exempel lacknafta, när man tvättar bilen. Miljöanpassade hydraulvätskor kan ni finna på webbplatsen www.sp.se – sök på ordet hydraulvätska.

58. Ett annat område för miljöåtgärder är företagets arbetsredskap som till exempel gräsklippare, motorsågar och trimmers. Om inte era grönytor är för stora att sköta kan en handgräsklippare eller elgräsklippare vara ett bra miljöval. Motorgräsklippare och andra tvåtaktsmotorer släpper ut en avsevärd mängd föroreningar. Ett sätt att minska dessa är att använda alkylatbensin. Alkylatbensin minskar utsläppen av farliga kolväten med 85–90 procent och utsläppen av kväveoxid med 30–60 procent. Detta är viktigt framför allt ur ett hälsoperspektiv, men är även ett bra miljöval. Inom motorsporten används alkylatbensin för att få ut bästa prestanda ur motorerna. Läs mer i tilläggs materialet på webben under rubriken transporter.

Användningen av fossila bränslen minskas om ni kör dieselmotorer på biobränslen till exempel RME eller HVO diesel.

Alternativ diesel med olika ursprung är ett miljöanpassat alternativ till ren fossil diesel som kan användas utan att modifiera motorerna. Syntetisk diesel sänker kraftigt utsläppen av cancerogena, mutagena och allergena ämnen.

59. Kemiska bekämpningsmedel hör inte hemma i naturen eller där allmänheten vistas, använd istället manuell ogräsbekämpning - det är det mest miljöanpassade sättet. Ni kan även använda ånga när det gäller ytor som täcks med plattor eller kantstenar. Det finns dessutom medel baserade på ättika som uppfyller Svanens kriterier. Om kemiska bekämpningsmedel krävs är det viktigt att känna till de lagkrav som gäller, bland annat anmälan av spridning av dessa medel.

60. Ett av delmålen under Sveriges miljömål "Giftfri miljö" är inriktat mot att särskilda ämnen som är skadliga för människa eller miljö inte ska användas. Använder ert företag några kemikalier eller produkter som berörs? Gå igenom kemikalierna med hjälp av säkerhetsdatabladerna för att ta reda på om det är några ni bör byta ut. Genom att skriva upp kemikaliernas riskfraser som ni hittar i respektive kemikalies säkerhetsdatablad (exempelvis "R45 Kan ge cancer") ges en enkel översikt över vilka produkter som kan vara mer skadliga än andra. Mer information hittar ni i "Giftfri Miljö – Vägledning för intern kemikaliekontroll" i tilläggs materialet på webben under fliken Kemikalier.

61-62. För att uppnå miljömålet "Giftfri miljö" i rimlig tid behöver alla hjälpas åt. Vi ger poäng om ni fördjupar er kemikaliegranskning och börjar fasa ut de ämnen som är utpekade som prioriterade riskminsknings- och utfasningsämnen. Dessa finner ni i dokumentet "Giftfri Miljö – Vägledning för intern kemikaliekontroll" som finns i tilläggs materialet på webben under fliken kemikalier.